

'אחד לאשם ואחד לחולין; אם היה של אשם יפה שתי סלעים – יקרב לאשמו והשני למעילתו ויביא עמה סלע וחומשה' – ואפילו היו האילים שוים יותר משתי סלעים, אינו יוצא בהם ידי חובת תשלום מעילתו [שלא כבחלוקה הקודמת, כשלקח שני אילים לחולין] – לפי שהאשם האחד לא יצא לחולין מעולם, והרי הוא אשמו הראשון שחוייב בו ושלשמו הפריש הדמים. והאשם השני שקרב כאשם מעילות, אין יוצא בו ידי תשלום מעילתו, שהרי חייב ליתן הקרן והחומש לנדבה כיון שמעל במותר אשם, ואינו יוצא כשמקריבו בתורת אשם (עפ"י שיטה מקובצת אות טז; משנה למלך מעילה ד,ו). ואולם אם לקח בתחילה איל לחולין יכול לכלול דמי המעילה והחומש ויקח בהם אשם (משנה למלך שם). ונראה שאפילו באופן זה שתשלום המעילה קרב לאשם, אינו יוצא באשם מעילות ידי חובת תשלום הקרן והחומש, כמו שאמרו בגמרא, גם אם שוויו יותר משתי סלעים ויש מלבד שתי הסלעים שווי דמי קרנו וחומשו. וע' גם במשך חכמה ויקרא ה,כב.

'אלא מעילתו מאי דאיתנהי מהקדש...'. רש"י מפרש 'למעילתו' – בשביל האשם הראשון שהפריש עבורו ומעל בו. וכשמקריבו לזה ששורה עשרה זוז עבור האשם הראשון, נפטר מן הקרן ומן החומש. ו'אשמו' מתפרש לפי זה – אשם מעילות. ואולם הרב מברטנורא פירש 'לאשמו' – לשם האשם הראשון שהפריש עבורו מעות [והרי זה ממש כ'אשמו' דסיפא]. 'והשני למעילתו' – יתננו לגזבר בשביל שתי סלעים שהוציא לחולין, שנתחייב בהן ובחומשן, אבל אינו קרב בעצמו לאשם [ובזה הוא שונה מ'מעילתו' דסיפא ששם הכוונה שקרב לאשם מעילות, וכדלהלן]. ומלבד זה יביא עוד אשם מעילות. ובמשנה למלך (מעילה ד,ו) ועוד אחרונים תמהו על פירושו, מדוע לא יפטר מאשמו הראשון באותו איל שמביא כתשלום קרן וחומש על מעילתו, וכמש"כ רש"י ורמב"ם. וע"ע חק נתן, ברכת הובנה, ערוך לנר וחדושים ובאורים י,ב.

דף כז

'לקח איל בסלע...'. אף על פי שאינו ראוי להקרבת אשם, אין נחשב 'דחוי' מפני שראוי לפטמו. ונראה שעד כאן לא אמר ר' יוחנן אדם מתכפר בשבח הקדש – אלא בהקדש ראוי, אבל בהקדש דחוי, אין מתכפר בשבחו כיון שהוא עצמו דחוי (עפ"י חזון איש תמורה לג,יב). יש להעיר מדברי הרמב"ם (פסוה"מ ד,כד) שכתב כשר כשנעשה יפה שתיים, שהדחוי מעיקרו אינו דחוי, ועדיין לא נראה לקרבן עד שנעשה שוה שתיים, ומשמע שאם ננקוט דחוי מעיקרו הוא דחוי, לא יתכשר.

'דאמר ר' יוחנן: בהמה של שני שותפין, הקדיש חציה וחזר ולקח חציה והקדישה – קדושה ואינה קריבה'. דוקא בשהקדישה לאחר שלקחה אבל אם לא הקדישה, אין אומרים מיגו דנחתא קדושת דמים נחתא קדושת הגוף ותפשוט הקדושה בכולה, הגם שכעת כולה שלו ואין דעת אחרת המעכבת – כיון שבשעה שהקדישה לא פשטה הקדושה בכולה, לכן חלה עליה הקדושה רק על חציה, ותרעה עד שתסתאב, ויהיו דמי חציה הקדש וחצי חולין (עפ"י תוס' גיטין מז: ד"ה גמרו, כהסבר האחיעזר ח"ב מד,ג). ומרש"י (בזבחים יב ובקדושין ז) משמע שלא חלה כלל קדושת הגוף כל עוד לא הקדישה כולה, ותימכר ללא מום. ולשיטתו צריך לומר שרק אם בזמן ההקדש היתה כולה שלו, ובידו להקדיש כולה – חלה קדושה, מה שאין כן בשותפין (אחיעזר ח"ג נו,א). וכן נקט בפשיטות באבני מלואים (לא,כב), שאין עליה אלא קדושת דמים, גם לאחר שלקחה. וע' קובץ הערות תרד; קובץ שיעורים ח"ב, במכתב מהגר"מ זמבא זצ"ל.

'בעלי חיים נדחין'. דין זה שנוי במחלוקת אמוראים בכמה מקומות. [והרמב"ם פסק (מע"ה"ק טו, ד; פסוה"מ ג, כג; שגגות ג, ח) דלא כר' יוחנן אלא כרב (ביומא סד). שבעלי חיים אינם נדחים בכגון זה. ואולם הרמב"ם מחלק כנראה בין סוגי הדיחוי – ע' בזה בשאלות ותשובות לסיכום].

בטעם הדבר שאין תורת 'דיחוי' בבעלי חיים – נראה מדברי המאירי (בחי'דושי' לקדושין ז:), לפי שבע"ח לא נחלטה קדושתם, שאפשר להם לצאת לחולין על ידי פדיון אם יפול בהם מום, לכך אין קדושתם חמורה כל כך לחול עליהם שם 'דיחוי'.

ויש להקשות לפי זה הלא בעופות אין פדיון (כדלהלן בע"ב, ובמנחות ק.א.), והרי מבואר (בנבחים עג:): דלמאן דאמר אין דיחוי בבע"ח – הוא הדין בעופות.

ובספר זרע אברהם (לגר"מ זעמבא הי"ד. כ, כח) באר הטעם, לפי שלא חלה קדושת קרבן אלא בשעת שחיטתו, הגם שהוא קדוש קדושת הגוף עוד קודם לכן. וכיון שענינו של דיחוי אינו פסול הגוף לעצם הקדושה, אלא רק פסול ב'תורת הקרבה' שלו, לכן פסול זה אינו חל כל עוד לא חלה קדושת הקרבן. ומזה הוציא שכל מקום שאין הדיחוי נוגע לקדושת קרבן – אף מחיים יש דיחוי.

וע' גם בספר אבן האול מע"ה"ק טו, ד. ולפי סברה זו יש להוכיח ששעיר המשתלח יש בו תורת 'קרבן' (כפי שמובא בשם הגר"ח), שהרי משמע בגמרא ביומא (סד) שמחלוקת רב ורבי יוחנן אמורה גם בשעיר המשתלח, וכן מפורש בתו"י שם – ואם לא היה בו תורת קרבן, הלא אין ענין דיחוי בשעיר המשתלח שייך לדין דיחוי בבע"ח האמור בשאר קרבנות שכל ענינו הוא פסול בתורת הקרבה כאמור. וע' משל"מ סופ"י מהל' טומאת צרעת.

ונראה מכל לשונות הגמרא והמפרשים שדין הוא שבבעל-חיים לא חל פסול 'דיחוי', שאין חלים על דבר חי אלא פסולים הבאים מחמת מום או מחמת עבירה, אבל לא פסול טומאה וכדו', והוא הדין פסול 'דיחוי' לא חל לדעה אחת בבע"ח. 'ואף שאין לנו לעניות דעתנו הסבר מספיק לקרב הדברים אל השכל, אבל כל המעיין בצדק יראה שאי אפשר להוציא כל לשונות חז"ל מפשוטן... (האריך בכל זה בשבט הלוי ח"ו קונטרס הקדשים ח,ה). וע"ע דבר שמואל פסחים צח).

'אמר רבי שמעון בן יוחאי, מפני מה לא נתנה תורה קצבה במחוסרי כפרה...' כן דרכו של רבי שמעון לדרוש טעמא דקרא, הן טעמים שיש בהם נפקותא לדינא, הן בדרישת טעמים בתורת דרש בלבד, כמבואר בכ"מ (ע' במצוין ביוסף דעת סוטה ח).

'אשם נזיר להוי ליה קצבה דלבטלה הוא דאטי... אין לך דבר שהוא בא לבטלה אלא אשם נזיר בלבד' – כדעת חכמים (ע' נזיר יח-ט) שאשם הנזיר אינו מעכב כפרתו ולא מנין נזירות הטהרה, אלא החטאת בלבד [וכן הלכה. רמב"ם נזירות ו, יב], והאשם – משום קנס הוא בא (כן אמרו בספרי זוטא נשא ו, יב). אבל לדברי רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקא, האשם מעכב.

(ע"ב) 'קרבנו – בקרבנו הוא יוצא ואינו יוצא בקרבן אביו'. צריך עיון מדוע צריך לימוד על כך, והלא חטאת שמתו בעליה דינה במיתה מהלכה למשה מסיני (תוס' נזיר כח.).

יש מפרשים שהייתי אומר שבמקום שיש בן שחייב חטאת לא תמות אלא יתכפר בה הבן, שנאמר תחת אבתך יהיו בניך (ערוך לנר עפ"י השיט"מ"ק. וע' גם בשיט"מ"ק בנזיר בשם הרא"ש).

ויש מי שכתב שצריך לימוד על כך שאין הבן יורש את חטאת אביו והרי היא 'חטאתו' ואינה חטאת שמתו בעליה. אמנם משלמדנו מהכתוב שאינו יכול לשנותה הריהי נשאת חטאת של האב ושוב נכללת בהלכה של 'חטאת שמתו בעליה' (עפ"י אבן האול פסוה"מ טו, ג – עפ"י ר"ג כאן שפירש משום חטאת שמתו בעליה, הגם בגמרא שדרשו מן הכתוב).

'אפילו הפריש על חלב שאכל אמש לא יביאנה על חלב שאכל היום'. ואם עבר והביא – נתכפר החטא שלשמו הוא הפריש.

ודוקא בחטאים זהים, כגון חלב של אמש וחלב של היום, אבל הפריש חטאת על אכילת דם והביא לשם חלב – החטאת פסולה, שזהו 'שינוי קדש' (= מחשבת 'שלא לשמה') הפוסל בחטאת (עפ"י רמב"ם שגגות ג.ג. ע"ש בכס"מ ולח"מ, וכהסבר האבי-עזרי שם. וע"ע קרית ספר שם וב'חדושי הגר"ח על הש"ס). ויש אומרים שאף מחלב לחלב לא כיפר (ע' במאירי ור' עזריאל – נזיר כח.).

'... אבל מעות כיון דאי משני מעיל ומייתי קרבן מעילה, אימא בתחלה נמי מייתי. קמשמע לן' – שלא ישנה לכתחילה. אבל אם עבר ושינה, כיון שמעל במעות כששינה אותם מחטאת דם לחטאת חלב, נתכפר בקרבן שהביא לשם חלב. ודוקא בשוגג, אבל במוזד אין מעילה, הלכך לא נתכפר בקרבן (רמב"ם הל' מעילה ד,ה עפ"י תוספתא. וע' ר"ג).

'דתנו רבנן מחטאתו... הפריש לכשבה ולשעירה והעני – יביא עוף' – והמעות שניתותרו יצאו לחולין (כמו שכתב רש"י), ואין דינם כשאר מותר חטאת שהולך לנדבה; – וטעם הדבר, אפשר, שעל מנת כן הקדיש שאם יעני יהא מותרו חולין. ואפשר שדין זה שהמותר לחולין נלמד גם הוא מן הכתוב מחטאתו, וגילה כאן הכתוב שאינו כדון שאר מותרות. והרמב"ם (שגגות יט) כתב שיחלל המעות על מה שלקח. ואם כוונתו ז"ל בדוקא, שאין המעות יוצאות לחולין אלא על ידי חילול, וההתר הוא מדין 'הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה – מחולל', אם כן הלא בעצם חלה קדושה על כל המעות, ולמה נתיר לו לחלל בפחות משווין והלא יש להקדש קרבן עשיר (עפ"י חזון איש הל' נגעים יג. וכנראה כוונתו לפרש בדברי הרמב"ם כרש"י, ו'חילול' שכתב – לאו דוקא אלא כלומר ממילא מתחללות המעות).

'הוה אמינא כי מפריש מעות לקינו ומיעני לא מייתי עשירית האיפה, דלאו מיני דדמים הוא, אלא מייתי עשירית האיפה מן ביתיה, והלין מעות דאפריש יפלו לנדבה'. הרש"ש תמה הלא כיון ששנינו (סוף נגעים, והובא להלן כח.) שמצורע עני שהביא קרבן עשיר יצא, ופרש הר"ש שרשאי אף לכתחילה לעשות כן ותבוא עליו ברכה. והרי נראה שהוא הדין לשאר מחויבי 'עולה ויורד' – אם כן מדוע יש לו להפסיד דמי עשירית האיפה בחנם, הלא טוב לו יותר להקריב הקן. אמנם בספר החינוך (קכג) כתב שעני שהביא קרבן עשיר לא יצא (והמשנה-למלך תמה על מקורו). וגם בשיטה מקובצת (יג) מבואר שגזרת הכתוב היא לעני שיביא קרבן עני בדוקא, עכ"פ לכתחילה. ולפי דבריהם מיושבים דברי הגמרא.

ויש לפרש לדברי הר"ש, ש'מפריש מעות לקינו' היינו רק מקצת מדמי הקן ולא כל דמיו, ועל כן כשהעני עדיף לו שהמעות שהפריש יפלו לנדבה ויביא עשירית האיפה סולת, ולא יביא שני עופות.

דף כח

'מטמא מקדש עשיר שהפריש קן לכבשתו והעני... עני שהביא קרבן עשיר...'. הגדרת 'עשיר' לענין קרבן עולה ויורד – כל שידו משגת ליקח בהמה לקרבן. ואם אין לו ליקח בהמה – הרי הוא עני. ואם